OSMAN PAMUKOĞLU

SAVAŞTAN SAVAŞA BİR ÖMÜR

ENVER PAŞA

Enver Paşa
Osman Pamukoğlu
Tarih

© 2026, İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ

Yayıncı Sertifika No: 44066

Genel yayın yönetmeni: Erdem Öztop
Editör: İsmail Afacan
Son okuma: M. Murtaza Özeren
Kapak tasarımı: Fatih Erol
Sayfa tasarımı: Şenol Alanbay

ISBN: 978-975-10-5049-6
Birinci baskı: Eylül, 2026

Baskı ve Cilt
Ana Basın Yayın Gıda İnşaat San. ve Tic. AŞ
Adres: İkitelli OSB Mahallesi Çevre Sosyal Tesisler Sok No:1 Kat: 4
Başakşehir İstanbul
Tel: 0212 446 05 99
Sertifika No: 81860

İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel: +90 212 496 11 11 (Pbx)
Faks: +90 212 496 11 12
posta@inkilap.com
inkilap.com

Bu kitabın her türlü yayın hakları Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince İnkılâp Kitabevi'ne aittir. Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının izni alınmaksızın hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

ENVER PAŞA

Osman Pamukoğlu

İNKILÂP

OSMAN PAMUKOĞLU

Osman Pamukoğlu'nun yayınevimizden yayımlanmış diğer kitapları:

Unutulanlar Dışında Yeni Bir Şey Yok, 2004
Ey Vatan, 2004
Kara Tohum, 2005
Ayandon, 2006
Yolcu, 2007
İnsan ve Devlet, 2007
Angut, 2008
Akıllı Ol!, 2012
Siyasetin Sefaleti, 2013
Cehennemdere Kanyonu, 2013
Savaş Sanatı, 2014
Önder, 2016
Kafes, 2016
Strateji, 2016
Başka Bir Hikâye, 2017
Baş Döndürenler, 2017
Trampetler Çalarken, 2017
Hayat Karar ve Eylemdir, 2018
Kızıl Gömlekliler, 2018
Devrimlerin Efendisi, 2019
Şamil, 2019
III. Dünya Savaşı, 2019
Terörizm ve Hükümetler, 2020
Göç, 2020
İttihat ve Terakki, 2020
Sarıkamış, 2021
İhtilal-i Nizam, 2021
Hitler, 2021
Mussolini, 2021
Napolyon, 2021
Propaganda, 2022
Geronimo, 2022
Debreli Hasan, 2022
Biz Hudutlardayken, 2023
Büyük Hesaplaşma, 2023
Niccolò Machiavelli ve Büyük Friedrich'in Savaş Sanatı Üzerine, 2023
Kırık Hayal Kerkük, 2023
Waterloo, 2024
Aykırılık Yoksa Nitelikli Hayat da Yoktur, 2024
Nasıl Yapılmalı?, 2025
Özgürleşme Arzusu, 2025
Plevne, 2025
Sakarya Miti, 2026

iletişim: osmanpamukoglu1967@gmail.com

İÇİNDEKİLER

BAŞLARKEN 7
BASKIN 9
MAKEDONYA DAĞLARI 19
HÜRRİYET YOLUNDA 31
YAŞASIN HÜRRİYET KAHRAMANI 45
31 MART AYAKLANMASI 55
İTALYAN SAVAŞI 67
BALKAN BOZGUNU 81
BABIÂLİ BASKINI - EDİRNE'NİN KURTARILMASI 91
ENVER BEY'DEN ENVER PAŞA'YA 103
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI 115
TÜRKİYE'DEN AYRILIŞ 125
RUSYA - ALMANYA – TÜRKİSTAN 135
KAYNAKÇA 157

BAŞLARKEN

Enver Bey, 1908 Haziran'ında, Selanik'in Vardar Kapısı'ndan tek başına Makedonya Dağları'na çıkarken, "Bir gün bana da bir kurşun isabet edecek ve cesedim, bir çukura atılacaktır," dedi.

1908'de, Makedonya Dağları'nda başlayan yüksek cesaret ve atılganlık, 4 Ağustos 1922'de Himalaya Dağları'nın kuzey silsilelerini teşkil eden Pamir eteklerinde yiğitçe sona erdi.

Osman Pamukoğlu
Ankara
23 Nisan 2026

BASKIN

23 Ocak 1913 günü, İstanbul Nuruosmaniye istikametinde küçük bir grup, Cağaloğlu'ndan Babıâli'ye doğru dönünce, önlerinde kır atlı bir süvari görünür. Bu kır atlı süvari, Hürriyet Kahramanı Kurmay Yarbay Enver Bey'dir. Etrafında, Balkan Dağları'nda komitacı kovalayan, Libya'da İtalyanlara karşı çarpışan İttihat ve Terakki'nin en gözü kara şövalyeleri vardır.

Enver Bey, sonu gene "Ya hep ya hiç!" olan bir yola çıkmıştır. Tıpkı Haziran 1908'de Selanik'ten Makedonya Dağları'na çıkarken olduğu gibi…

Gerçi şimdi hedef aynı değildir. 10 Temmuz'da Saray dize getirilmiş, istibdat idaresi devrilmiş, Meşrutiyet'e dönülmüş, hürriyet ilan edilmişti. Ama ne var ki iktidara el konulmamıştı. Şimdi devrilecek olan ise hükûmettir. İktidar tam olarak ele alınacaktır. Düşman, İstanbul kapılarında olsa da…

Babıâli Baskını ve hükûmet darbesine giden süreçte Enver Bey ve arkadaşlarına elverişli ortamı hazırlayan

koşullar, bireylerin davranışlarından ziyade olayların kendi doğal seyri içinde şekillenmişti.

16 Temmuz 1912'de iktidara gelen hükûmet acze düşmüş durumdaydı. Balkan Savaşı'nın başlamasının ardından Rumeli ordularının birkaç gün içinde dağılması, zaten güçsüz olan hükûmetin de siyasi bakımdan çözülmesine yol açtı.

Düşman İstanbul kapılarına yaklaşmıştı. Moral sıfırdı. Gelişmeler öyle bir seyir izleyebilirdi ki, büyük devletler arasında kurulacak bir uzlaşma, imparatorluğun bütünüyle parçalanmasına bile yol açabilirdi.

Sadrazam Kâmil Paşa, Rusya'nın aracılığıyla Balkan devletlerini mütarekeyi kabul etmeye ikna etmiş; ardından toplanan Londra Konferanslarından ise herhangi bir sonuç alınamamıştı. Hükûmet çaresizdi.

Kuşatılmış halde bulunan Edirne'de halk açtı ve burası Bulgarlara verilmek isteniyordu. Midye-Enez hattı Trakya sınırı oluyordu. Ümitsizlik hâkimdi ve ihtiyar Sadrazam, hayatının en zor ve en çekilmez dakikalarını yaşıyordu.

Ortada bir çıkar yol görünmüyordu. İttihatçılar genç insanlardı ve son bir kez şanslarını denemeye karar verebilirlerdi. Kaybedecek ne vardı ki?

İttihatçıların ileri gelen, yani en gözü pek olanları bir araya geldiler. Bir gizli toplantıya karar verdiler. Toplantı Vefa'da İttihatçılardan Emin Beşe Bey'in evinde yapıldı. Fakat ilk toplantıya Enver Bey katılmamıştı. Mensup olduğu kolordunun, o sırada İzmit'te bulunan bir tümenini denetlemeye gitmişti. Haydarpaşa'ya döndüğünde gece yarısıydı.

Enver Bey olmayınca ilk toplantı kesin bir sonuca varılmadan dağıldı. Bu teşebbüsün başında Talat Bey bulunuyordu. Enver Bey ise, İttihat ve Terakki'nin silahşor ve müfettişlerinden Adapazarlı Mümtaz Bey aracılığıyla bu girişimden haberdar edilmişti.

Enver Bey'in de katıldığı ikinci toplantı yine Emin Beşe'nin evinde yapıldı ve şu isimler katıldı: Sait Halim Paşa, Talat Bey, Hacı Adil Bey, Ziya (Gökalp) Bey, Albay İsmail Hakkı Bey, Fethi (Okyar) Bey, Mithat Şükrü Bey, Cemal Bey, Kara Kemal Bey, Doktor Nâzım Bey, Mustafa Necip Bey.

İkinci toplantıda Babıâli'nin basılmasına karar verildi. En hareketli ve aceleci üyeler, tabii Talat ve Enver Beylerdi. Son karar safhasında Enver Bey şunları söyledi:

"Arkadaşlar! Geçen seferki toplantımızda verdiğiniz kararlardan haberdar oldum. Hayretler içinde kaldım. Bin türlü bahane ve vesilelerle hükûmete ilişmeyi doğru bulmamışsınız. Yalnız hepinize bir şey sormak isterim. Şayet memleketin geleceğini, bu hükûmetin kurtaracağına inanıyorsanız, mesele yoktur. Burada toplanıp beyhude yere dedikodu yapmayalım. Dağılalım, vazifemize bakalım. İnanmıyorsanız, o halde birtakım teorilere kapılıp, kararsız kalmayalım. Derhal çaresine bakalım ve hükûmeti devirelim."

"Hayır, hükûmete katiyen güvenmiyoruz."

"O halde ne duruyoruz. Yarından tezi yok; işe, hazırlığımıza başlayalım."

"Fakat bu işi kim yapacak? Hükûmeti kim devirecek?"

"Yanımda bulunacak 60 fedakâr arkadaşla ben bu işi başarıyla yaparım."

Enver Bey, hükûmeti devirme işini gerçekten üstüne alır. Baskın 23 Ocak 1913'te yapılacaktır. Fedakâr arkadaşların o gün hazır bulunmaları için İstanbul'un her tarafına haber salınır.

Cemiyetin halk arasındaki örgütlerinde söz ve itibar sahibi olan, İttihat ve Terakki'nin keskin fedailerinden Kara Kemal hemen harekete geçer. Enver Bey için de o sırada üzerine bineceği acar bir kır at hazırlanır.

Hareket, İttihat ve Terakki'nin Nuruosmaniye'deki kulübünden başlayacaktır. O zamanki Nuruosmaniye Kulübü, Nuruosmaniye'den Cağaloğlu'na gelirken sol tarafa düşen bir konaktır. Arif Paşa Konağı…

Gün gelir, saat çalar… Tabancalarını bellerine takan Enver Bey'in silahşorları konağın önünde beklemektedir. Ama konağın önündeki fedakâr arkadaşların sayısı çok değildir ve görünürde kimseler yoktur. Enver Bey'in hayal kırıklığı daha ilk adımda başlar. Ama o kararlıdır. Yolundan dönmeyecektir. Hem bu altmış kişi, nasıl olsa Babıâli'ye çıkan yolda yürüyüşe katılacaktır… Yola düşülür.

Nuruosmaniye'den Cağaloğlu'na yürünür. Ama ortalıkta yine görünen kimse yoktur. Talat Bey, Sirkeci istikametine koşar. Vaktiyle her türlü politikacı ve komitacının toplandığı Meserret Oteli'nin kahvesine dalar. Oradakilere kaş göz işareti yapar. Ama oradan da Babıâli'ye sürükleyebildikleri yeterli sayıda değildir.

Enver Bey ise kır at üzerinde ilerlemektedir. Sağında solunda Yakup Cemil, Mustafa Necip, Mümtaz, Sapan-

calı Hakkı, Ömer Naci gibi her biri birer keskin nişancı olan silahşorlar vardır. Cesaretlerinden hiçbir şey kaybetmeden yürümektedirler. Caddenin etrafında meraklılar birikir. Hatta bazıları kafileye de katılır.

Ama Enver Bey bir aralık:

"Hani, arkadaşlar nerede? Hani her şey hazırdı!" demekten kendini alamaz.

Fakat Cağaloğlu'ndan Babıâli'ye dönerken, her yaştan, her cinsten birtakım insanlar kalabalığı artırırlar. Bunların içinden hangileri fedakâr arkadaşlardır, hangileri değildir pek bilinmez. Fakat artık yola çıkılmıştır. Hatta yolun sonuna ulaşılmıştır. Hedef Babıâli binası ve içindekilerdir. Tam o sırada hükûmet toplantı halindedir.

Binayı polisler ve inzibatlar korumaktadır. Ama asıl muhafaza gücü, bir tabur askerdir. Uşak Taburu! Bu tabur, silah çatmış vaziyette beklemektedir. Bu Uşak Taburu, geldiği görülen kafileye karşı yerinden bile kıpırdamaz.

Hatta gelenleri, bu taburun askerleri de merakla seyreder gibidir. Bunun sırrı hâlâ bilinmez. Uşak Taburu Komutanı'nın İttihatçılar tarafından kendi taraflarına çekildiği iddia edilse de bu iddiayı doğrulayan geçerli bir kanıt bulunmamaktadır. Öyle olsaydı, İttihatçılar o tabur komutanını yıldız gibi parlatırlardı.

Tam bu sırada, İttihat ve Terakki'nin en ünlü hatiplerinden Ömer Naci, Babıâli'deki merdivenlerin ve parmaklıkların önüne geçerek haykırmaya başlar:

"Muhterem Osmanlılar, muhterem vatandaşlar! Asker kardeşlerim! Yaşasın millet! Yaşasın İttihat ve Terakki!"

Ömer Naci, daha Manastır Askeri Lisesi'nde iken etrafına ve bilhassa Mustafa Kemal'e vatan fikrini, Namık Kemal'in vatan edebiyatını aşılayandır. Kabına sığmaz bir insandır.

Meşrutiyet'ten sonra o da silahşordur. Makedonya'yı ve İstanbul'u kanat çırpmaya yetmeyecek kadar dar bulan, bu nedenle İran'da ihtilaller peşinde koşan oydu. Yerine göre kıyafetlere bürünürdü. Ve bilinir ki "Kardaşlarım!" diye haykırdığı zaman, havada şimşekler çakar gibi etraf inim inim inlerdi. "Kardaşlarım!" diye haykırdığı zaman, vücudu ve bütün azaları da zangır zangır titrerdi.

O gün de aynı manzara yaşanır. Askerler etrafında toplanır, halk kısa sürede meydanı doldurur. Bir görgü tanığının anlattığına göre, Ömer Naci'yi adeta merdivenlerden ve parmaklıklardan güçlükle ayırıp İttihat ve Terakki merkezine götürmek üzere faytona bindirdiklerinde bile, fayton onun dinmeyen haykırışlarıyla sarsılmaya devam ediyormuş.

Uşak Taburu şu veya bu sebeple, yerine mıhlanmış gibi kıpırdamadan duruyordu.

Cağaloğlu'ndan inen ve her adımda, her türlü insanın katıldığı kafilenin Babıâli'ye yaklaştığını bakanların toplandığı odadan gören Saray Başkâtibi Ali Fuat (Türkgeldi), hatıralarında şöyle anlatır:

"Dışarıdan bir gürültü işitildi. Başımı pencereye çevirince önlerinde irili ufaklı çocuklar olduğu halde sarık-

lı, sarıksız birtakım adamların tekbir alarak, Babıâli'ye doğru gelmekte olduklarını gördüm. Başbakan'a 'Bugün miting mi var? Ellerindeki bayraklarla birçok adam Babıâli'ye doğru geliyorlar' dedim.

'Yok öyle bir şey' diyerek elindeki telgrafı okumaya devam etti. Fakat gürültü artıyordu. Birtakım insanlar kapıları, parmaklıkları aşıyorlardı. Başbakan kapıların kapatılması için haber verilmesini söylüyordu. Ben haber vermek bahanesi ile odadan ayrıldım. Çünkü tehlike vardı.

Haliç tarafındaki büyük salonda da şangır şungur camlar kırılıyor, silahlar atılıyordu. Odacılar gelip Harbiye Bakanı Nâzım Paşa'nın vurulduğunu haber verdiler. Gerçi Nallı Mescit yönünden asker yetişti ise de silah çatıp hiçbir harekette bulunmadı."

Kapıları açtıran ve koruma polislerini bir tarafa iten Enver Bey ve İttihatçı fedailerden Yakup Cemil, Hilmi, Sapancalı Hakkı, Mümtaz, Mustafa Necip hemen Babıâli'ye girdiler. Arkadan Talat, Nail ve Abidin Beyler de içeri daldılar.

İlk karışıklık holde başladı. Mustafa Necip, kendilerini önlemek isteyen komiseri öldürdü. Sonra da Yaver Nafiz Bey'i yaraladı. Ama Yaver ölmeden önce Mustafa Necip'e ateş etti. İkisi de öldü. Gene yaverlerden Kıbrıslı Şevket Bey de bu arada öldürüldü.

Başkomutan Vekili ve Harbiye Nazırı (ki baskını planlarken bile kendisinden en çok çekinilen kişiydi) silah sesleri üzerine odasından hole çıktı; Enver Bey ve dört silahşorla karşılaşınca bağırarak: